

11.4.2013

Dnro 1047/4/12

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Iisa Suhonen

VANGIN SUUN TARKASTAMINEN KORVAUSHOITOLÄÄKKEEN ANNON YHTEYDESSÄ

Kantelija arvosteli kirjeessään --- vankilan poliklinikan menettelyä korvaushoitolääkkeen antamisessa. Hän kirjoitti, että hoitaja tekee hänelle joka kerta lainvastaisesti henkilönkatsastuksen ilman suostumusta. Kantelijan kertoman mukaan hoitaja tutkii ilman kumihanskoja sormillaan kantelijan suun ennen lääkkeen ottoa ja myös sen jälkeen. Kantelija kertoo, että on yrittänyt kieltäytyä sormien tunkemisesta suuhun, mutta hoitaja on kiristänyt häntä sillä, että hänen kieltäytyessään tarkastuksesta hän ei saa lääkäriin määräämää lääkettä. Kantelija arvosteli myös sitä, että hänen korvaushoitolääkkeensä jauhetaan.

3

RATKAISU

3.1 Selvitys

Osastonhoitaja viittaa selvityksessään Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikön hoitosuositukseen potilaan suun tutkimisesta ennen ja jälkeen korvaushoitolääkkeen oton. Suun mekaaniseen tutkimiseen kuuluu ohjeistuksen mukaan suun aukaisu ja suun sisäpuolelta puulastan ja/tai suojahanskoin tarkka suun tarkastus. Osastonhoitajan mukaan koko terveydenhuoltoyksikön hoitohenkilökuntaa edellytetään toimimaan näiden ohjeiden mukaan, joten sairaanhoitaja on toiminut annettujen (hygienia)ohjeiden mukaisesti. Potilaan kokema ”suun tonkiminen” liittyy tähän hoitovaiheeseen. Sen sijaan sairaanhoitajan arvostelu toimimisesta ilman ”kumihanskoja” on osastonhoitajan mukaan totuuden vastaista. Selvityksen mukana on toimitettu lisäksi kopio korvaushoitosopimuksesta, joka tehdään jokaisen vankilaan tulovaiheessa korvaushoidossa olevan potilaan kanssa yhdessä.

Samassa terveydenhuoltoyksikön hoitosuosituksessa ohjeistetaan Su-boxone-korvaushoidon annostelusta ja murskaamisesta. Osastonhoitajan mukaan lääkkeen teho ei muutu jauhamisesta. Selvitykseen on liitetty kopio tutkimuksesta, jossa osoitetaan, että murskatusta tablettista imeytyy buprenorfiinia vähintään yhtä hyvin kuin kokonaisuudesta.

3.2 Kannanotto

3.2.1 Suun tarkastaminen korvaushoitolääkkeen oton yhteydessä

Korvaushoito on järjestetty vankiloissa siten, että vanki allekirjoittaa korvaushoitosopimuksen ennen hoidon aloittamista. Siinä vanki sitoutuu noudattamaan sopimusehtoja, jotka ovat pääsääntöisesti kaikille samansisältöiset. Sopimuksessa todetaan muun muassa, että ”*potilas an-*

*taa lääkkeen antajalle luvan suun ja suonien, kokovartalon pistoskohtien, kehon ja vaate-
tarkastukseen ja vilppiäilyssä tiedon antamiseen valvontahenkilöstölle”.*

Käsitykseni mukaan myös kantelija on allekirjoittanut edellä todetun korvaushoitosopimuksen, jossa hän on antanut suostumuksen siihen, että korvaushoitolääkkeen antaja saa tarkastaa suun lääkkeen annon yhteydessä. Hoitajan menettely on siten perustunut kantelijan kirjalliseen suostumukseen. Käsittelen hoitosopimusta lähemmin jäljempänä.

Tänne toimitetuissa terveydenhuoltoyksikön hoitosuosituksissa ei ole erikseen mainittu suun tarkastamisesta käytettävistä suojahanskoista, vaikka selvityksessä on niin todettu. Tästä huolimatta pidän epäuskottavana, että hoitaja tekisi suun tarkastuksen paljain sormin ilman suojahanskoja silloin kun hän ei käytä siihen hoitosuosituksessa mainittua puulastaa (spaatelia).

3.2.2 Hoitosopimus ja sen sitovuus

Kantelija kertoi, että yrittäessään kieltäytyä suun tarkastuksesta häntä kiristettiin sillä, että hän ei siinä tapauksessa saa korvaushoitolääkettä. Tältä osin totean seuraavaa.

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 6 §:n mukaan potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä. Tämä ei tarkoita sitä, että lääkkeen määrääjän tulisi suostua potilaan ehdottamaan hoitoon tilanteessa, jossa se ei ole lääketieteellisesti perusteltua tai jossa hän ei voi varmistua hoidon turvallisuudesta. Viime kädessä potilaan tutkimuksesta ja hoidosta päättää terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 22 §:n perusteella lääkäri. Vankilassa vangin lääkityksestä päättää vankeuslain 10 §:n mukaan Vankeinhoitolaitoksen lääkäri.

Edeltäjäni oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio on korvaushoitoa koskeneessa ratkaisussaan (dnro 4314/4/06) pitänyt hoitosopimusta apuvälineenä, jolla ei ole välittömiä oikeudellisia vaikutuksia. Hoitosopimus voi kuitenkin hänen mukaansa ilmaista, millaisin edellytyksin hoitava taho pitää hoitoa lääketieteellisesti perusteltuna. Ratkaisussaan Paunio on esittänyt käsityksensä terveydenhuollon lainsäädäntöön kuuluvan yleisenä periaatteena, että potilaan hoitoa ei voi lopettaa rangaistuksena hänen käyttäytymisestään. Hän onkin katsonut, että potilaan hoidon lopettamista vastoin hänen tahtoaan ei voida perustella pelkästään sillä, että hän ei ole noudattanut hoitosopimusta. Sen sijaan hoitosopimuksen rikkominen voi antaa hoitavalle taholle aihetta harkita, voidaanko hoitoa jatkaa yhteisymmärryksessä potilaan kanssa lääketieteellisesti hyväksyttävällä tavalla.

Yhdyn edellä todettuihin Paunion näkemyksiin. Hoitosopimuksessa on näkemykseni mukaan todellisuudessa kysymys terveydenhuollon toimintayksikön asettamista ehdoista hoidon antamiselle eikä niinkään aidosta sopimuksesta, johon potilaalla olisi mahdollista vaikuttaa. Hoitosopimuksen käyttäminen on kuitenkin mahdollista ja eräissä tilanteissa myös hyödyllistä, kunhan huolehditaan siitä, että potilas ymmärtää, mihin hän sen allekirjoittamalla sitoutuu. Potilaan tulisi myös tietää, että hän voi purkaa sopimuksen niin halutessaan ja se, mihin sopimuksen purkamisen siinä tapauksessa johtaa.

Hoitosopimuksen mukaan huumeiden oheiskäyttö tai lääkityksen vilpillinen käyttö, esim. luovuttaminen toiselle vangille, johtavat aina arvioon hoidon lopettamisesta. Totean ensinnäkin, että korvaushoidon jatkumisesta päättää hoitava lääkäri, eikä hoitaja. Kantelijan kieltäytyessä suun tarkastuksesta korvaushoitolääkkeen annon yhteydessä hoitava lääkäri voi joutua arvioimaan, onko hoito enää turvallista tai lääketieteellisesti perusteltua.

Kantelun perusteella vaikuttaisi siltä kuin kantelija ei olisi tietoinen siitä, mihin on sitoutunut allekirjoittaessaan korvaushoitoa koskevan sopimuksen. Pidän tärkeänä, että ennen sopimuksen allekirjoittamista potilaan kanssa käydään riittävällä tarkkuudella läpi sopimuksen sisältö niin, että hän ymmärtää sen. Asia ei anna minulle aiheutta muihin toimenpiteisiin kuin että saatan tämän näkemykseni terveydenhuoltoyksikön johtavan ylilääkärin tietoon otettavaksi huomioon terveydenhuollon henkilökunnan koulutuksessa.

3.2.3 Korvaushoitolääkkeen murskaaminen ennen lääkkeen antoa

Terveydenhuoltoyksikön hoitosuosituksissa todetaan, että ”Buprenorfiini/naloksoni (Suboxone) annostellaan tabletteina, jotka murskataan imeytymisen nopeuttamiseksi sekä kätkemisen vaikeuttamiseksi”. Selvityksen mukana toimitettu tutkimusyhteenveto näyttäisi olevan samansuuntainen kuin mitä 1.3.2013 tarkastetusta väitöskirjasta (LL Kaarlo Simojoki ”Improving maintenance treatment of opiate addiction: Clinical aspects”) annetussa tiedotteessa on todettu Buprenorfiini-naloksoni -yhdistelmä-lääkkeen (Suboxone) tehosta murskaamisen jälkeen. Tiedotteen mukaan Suboxonea käytetään paljon päihdyttävään tarkoitukseen ja kliinisessä työssä yksi keino vähentää väärinkäyttöä on tabletin murskaaminen lääkkeen annostelussa. Tiedotteessa todetaan, että murskaaminen ei vaikuttanut lääkkeen tehoon.

Minulla ei ole aiheutta epäillä, että terveydenhuoltoyksikössä omaksuttu käytäntö murskata korvaushoidossa käytettävä lääke ennen sen antamista, olisi potilaalle haitallista.